

KOZÁRI JÓZSEF

A 6. GÉPESÍTETT EZRED TÖRTÉNETE 1956 OKTÓBER 23. ÉS OKTÓBER 30.-A KÖZÖTT

ABSTRACT: *(Die Aktivitäten des 6. Erlauer Regiments zwischen dem 23. und 30. Oktober 1956 in Budapest)* Die Arbeit beschäftigt sich mit der Geschichte des 6. Regiments, in dem Zeitraum von 23. bis zum 30. Oktober 1956. Diese Zeit umfasst den Einsatz des Regiments in Budapest, insofern stellt sie einen interessanten Beitrag zur Geschichte des Jahres 1956 dar. Als Quellengrundlage dienten die Meldungen, die alle Einheitskommandanten auf Befehl des Generalstabschefs an das Ministerium machen mußten. Diese Dokumente galten bis 1994 als streng geheim, und sind erst in den letzten Jahren für Forschung zugänglich gemacht worden. Aus den Angaben geht hervor, welche Position die Kommandanten und die einzelnen Einheiten vertraten und wie sie im Spätherbst und im Winter 1956 handelten. Die Berichte geben natürlich kein umfassendes Bild über die historischen Ereignisse, aber sie liefern auf jeden Fall brauchbare Informationen zu einem detaillierteren Überblick der Aktivitäten der Armee im Jahre 1956.

1994 folyamán kutathatóvá váltak azok a Hadtörténelmi Levéltárban őrzött, s azt megelőzően szigorúan titkosnak minősített iratok, amelyeket a magyar honvédség vezérkari főnökének 1956. december 17-én kelt 02-es számú parancsa hívott életre, s melyekben az egységparancsnokok részletesen beszámoltak csapataik október 23-a utáni tevékenységéről.

Ezek a jelentések fontos forrását képezik a hadsereg 1956-os történetének, bár sok esetben nagyon sommásan fogalmazzak, és nem térnek ki minden részletre. Az is tény, hogy egy forrás alapján nem lehet minden tekintetben hiteles képet adni egy eseményről, de megismerése mindenképpen szükséges egy árnyaltabb kép kialakításához. Ezért tartjuk fontos-

nak, hogy a 6. gépesített ezred történetét közreadjuk. Hangsúlyoznunk kell azt is, hogy ezeket az iratokat Berki Mihály: Hadsereg vezetés nélkül c. könyvében már feldolgozta, de mint ahogy a könyv címe is elárulja, a munka az egész hadsereggel foglalkozott s így az egri ezred történetére már csak terjedelmi okokból sem térhetett ki részletesen. Jelen dolgozatunkban igyekeztünk minden olyan jelentést figyelembe venni, amely érintheti az egri egység történetét, és igyekeztünk adatainkat egyeztetni az ezred azon tisztjeivel, akik részesei voltak az eseményeknek. Minthogy az ezredet később elhelyezték Egerből, ezeknek a személyeknek a felkutatása nagyon nehéz, s a felkeresett idős nyugdíjas katonák sem igazán szívesen nyilatkoztak az eseményekről. Magatartásuk azt sugallta a kérdezőnek, hogy nem kívánnak érdemeket szerezni maguknak és ártani másoknak. Ha megtörték a hallgatást, lényegretörőek, tárgyyszerűek és nagyon szűkszavúak voltak. A dolgozatíróban az a kép alakult ki, hogy többen szeretnék elfelejteni az egészet. Mindezek alapján nem állíthatjuk, hogy dolgozatunk a Pf: 1581 minden részletében hiteles és pontos történetét adja, de munkánk talán így sem volt haszontalan.

A 6. gépesített ezred 1956-ban Iványi János őrnagy parancsnoksága alatt Egerben, a Dobó István laktanyában állomásozott. 1956. október 23-án a Honvédelmi Minisztérium főügyelete az a parancsot adta az ezredparancsnoknak, hogy további intézkedésig nem hagyhatja el a laktanyát. 23.30-kor megérkezett a riadóparancs is. A riadó végrehajtása közben az egységparancsnok tájékoztatta az alárendelt parancsnokokat a végrehajtandó feladatokról, vagyis arról, hogy az ezred két lépcsőben Budapestre vonul.¹

„Még nőtlen voltam, bent voltam a laktanyában egész nap – emlékezett az egyik lövésszakasz parancsnoka – akkortájt egyébként is 'illet' éjjel nappal a laktanyában lenni a tiszteknek. Már benne jártunk az éjszakában, amikor megszólalt a riadócsöngő. Igyekeztünk minél gyorsabban végrehajtani. Mire az alakulótérre értünk, a telephelyről, – ami akkor nem a laktanyában volt, – megérkeztek a gépkocsik is. megkezdtük a felmálházást. Nálam az előírás szerint pisztoly és géppisztoly is volt, de arra már nem emlékszem, hogy a lőszert kiosztottuk e a harcosoknak. Lehet hogy igen, lehet hogy nem. Az eligazítás nagyon rövid volt, de erre sem emlékszem részletesen. A lényege az volt, hogy Pestre kell mennünk rendet csinálni.”

„Éppen iskolában voltam, –mesélte az ezred egyik századparancsnoka – a tiszteknek ugyanis előírták a gimnázium elvégzését. Én 1950-ben voltam be a hadseregbe sorkatonaként, és onnan kerültem tiszti iskolára, így a hiányzó gimnáziumot levelező tagozaton végeztem. Október 23-án este a II-es iskola épületében voltunk egy tisztársammal. Onnan riadóztattak. Emlékezetem szerint 9.30-kor jött értünk a gépkocsi. A laktanyába érkezés után eligazítottak bennünket. Nem volt valami részletes eligazítás, csak annyit közöltek, hogy Budapestre kell mennünk a Honvédelmi Mi-

nisztérium védelmére. Az ezred létszáma mintegy 300 fő lehetett, mivel keretegység voltunk, csak a tiszti, a tiszthelyettesi és a tisztési állomány volt teljes.

Éjfélre fejeztük be a felmálházást. Emlékezetem szerint gyalogsági löszert málháztunk, de nem osztottuk ki a harcosoknak. A löszert külön gépkocsin szállítottuk az oszlop végén. Csak a tisztek pisztolyaiban volt löszert.”

„1956-ban 24 éves voltam, és századparancsnok az egri ezrednél – emlékezett az események egy másik résztvevője. Korengedéllyel léptem a hadseregbe, tetszett az egyenruha. Október 23-án otthon tartózkodtam. Akkor már nős ember voltam. A riadó tehát otthon ért. A parancsot gyorsan végrehajtottuk. Első pillanatra ez a riadó sem különbözött a többitől, valahogy mégis érezni lehetett, hogy ez most éles. Sokkal többen jöttek le a törzstől, és arra is parancsot kaptunk hogy éles löszert málházzunk. Az addigi riadógyakorlatokon ilyen feladatot nem kaptunk. Iványi őrnagy aztán minden kétséget eloszlatott. Közölte, hogy Pestre kell vonulnunk a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára. Parancsba adta, hogy fegyvert használni, csak az ő személyes parancsára lehet, de a löszert egyébként sem osztottuk ki a harcosoknak. A löszeresládákat az élelmiszerrel együtt századonként külön gépkocsin szállítottuk.”

Az ezred útnak indítása a riadó gyors végrehajtása ellenére nehézségekbe ütközött, mert a hadműveleti tisztet senki sem találta. Az ezt a beosztást ellátó főhadnagy aznap nem volt szolgálatban és az értesítők a lakásán sem találták. Mint a szerzőnek elmondta az egri Korona étteremben vacsorázott, és bár észlelt bizonyos katonai mozgást a városban nem tulajdonított jelentőséget neki. Az ezredparancsnok viszont nem akart nélküle elindulni, mert mint az ezred egyik legképzettebb tisztjét nélkülözhetetlennek tartotta a feladat végrehajtásában. Mint az ezred egészségügyi szolgálatának vezetője elmesélte Iványi őrnagy már már komikusan hajtogatta, hogy „hol a hadműveleti tiszt, hol a hadműveleti tiszt, kerítsék elő akár a föld alól is, nélküle nem indulunk el.” Minthogy a főhadnagy csak nem került elő, végül mégiscsak nélküle indultak útnak.

Az ezred két lépcsőben hajtotta végre a menetet Budapestre. Az első lépcső parancsnoka Iványi őrnagy, a második lépcsőé pedig Laskó László őrnagy, az ezred törzsfőnöke volt. Útjukat erősen nehezítette a sűrű köd, és Gödöllőtől az országút mellett húzódó HÉV vonal megállóiban ácsorgó óriási tömeg. A két lépcső el is szakadt egymástól. Ahogy a jelentés fogalmaz: „A második lépcső az elsőtől elszakadva menetét folytatta Budapest irányába.”² Erre azonban az egyik résztvevő másképpen emlékezik: „Két lépcsőben mentünk. Én a másodikba voltam beosztva. Az első lépcső 0.30-kor indult, mi pedig másfél óra múlva, 2.00 órakor. Velünk jött az ezred felderítő főnöke is.” Az egészségügyi szolgálat vezetője szerint viszont együtt indult a két lépcső, csak elszakadtak egymástól, mert az első

lépcső elején haladó harckocsik biztosították a gyors előrehaladást, míg a második lépcső tehergépkocsijait lelassította az út mentén Gödöllőtől egyre növekvő tömeg. A két résztvevő visszaemlékezései tehát ellentmondanak egymásnak, s a jelentés az egészségügyi szolgálat vezetőjének látszik igazat adni. Ugyanakkor elgondolkodtató az az érv is, amit a jelentés olvasásakor és a másik visszaemlékező véleményének hallatán az egykori századparancsnok mondott: „Hogyan hajthattak volna végre a mi agyonhasznált harckocsijaink 120 kilométeres menetet hat óra alatt. Nem, harckocsik nem voltak velünk, és tüzérség sem. Az ezred Dodge Weapon-jain vonultunk föl Pestre.”

Egy másik volt századparancsnok viszont a következőképpen emlékezett a Pestre vonulásra: „Éjfél körül indultunk. Nem tudok róla, hogy második lépcső követett volna bennünket. Az egész Pestre vezényelt alakulat együtt vonult Gödöllőig. 3–4 óra körül értünk Gödöllőre. Gödöllőnél agrár egyetemisták állítottak meg bennünket. Jól lehettek informálva, mert még azt is tudták, hogy Iványi a parancsnok. Bár ez éppen nem csoda, hiszen a gödöllői egyetemisták Egerben töltötték a katonai szolgálatukat. Az én parancsnokságom alatt is voltak egyetemisták 1955-ben. Nemcsak Gödöllőről, de orvosok és más egyetemek hallgatói is voltak a szakaszomban. Nos a minket megállító gödöllőiek mindenesetre tudták, hogy Pestre szólító parancsunk van és már vártak bennünket. Arra próbáltak rávenni minket, hogy forduljunk vissza, és ne teljesítsük a Pestre hívó parancsot. Iványi nem volt hajlandó visszafordulni és a törzssel továbbindult a főváros irányába. Mi nem tudtunk fölzárkózni hozzájuk, áttörni ugyanis erőszak nélkül nem tudtunk volna, ezért földutakon kerültük meg Gödöllőt. Így persze később értünk az Akadémiára. Iványi már nem volt ott. A tőlünk elszakadt egységgel együtt a Honvédelmi Minisztériumba ment, de fogalmam sincs hogy miért. Mi az Akadémián maradtunk. A tantermekben helyeztek el bennünket. Itt maradtunk egészen addig, amíg haza nem jöttünk Egerbe.”

Iványi őrnagy egységével október 24-én 8.30-kor érkezett a budapesti Zrínyi Akadémiára. Az akadémia parancsnoka Márton ezredes tájékoztatta Iványi őrnagyot a budapesti eseményekről. Sajnos a jelentés nem tér ki arra, mit tartalmazott ez a tájékoztató, csak arra, hogy az egrieket a Honvédelmi Minisztériumhoz rendelték, ahová az oszlop 13.30-kor érkezett meg és beállt a Stollár Béla utcába. Iványi őrnagy miután jelentkezett a Minisztériumban, egységét bevezette az épület udvarára.³

Itt meg kell állnunk egy pillanatra az események követésében, mert több olyan momentum szerepel az ezred jelentésében, ami ellentmond más forrásoknak. Például az ezred egészségügyi szolgálatának vezetője úgy emlékszik, hogy a Zalka Máté Akadémiára vonultak be. Ennek minden egyéb forrás ellentmond, tehát valószínűleg a visszaemlékező téved. Nehezebb helyzetben vagyunk Berki Mihály azon megállapításával, hogy „Feladatul kapta a HM védelmét az Egri 6. gépesített lövészezred is, mely-

nek állománya kora hajnalban érkezett Budapestre a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára. Egy század azonnal a HM-be ment.”⁴ A megállapítás kétségtelenül igaz, az időpontok között azonban jelentős eltérés van. S bár az egri jelentésben kétségtelenül vannak pontatlanságok, mégis úgy gondoljuk, hogy ez esetben az abban szereplő időpontok az elfogadhatóbbak. Tehát Iványi őrnagy október 24-én 13.30-kor érkezett egységével a Honvédelmi Minisztériumba. Éppen ezért nem látszik elfogadhatónak Berki Mihály azon megállapítása sem, hogy a Honvédelmi Minisztériumnál 24-én 8.00 és 8.30 között kirobbant tűzharcban egy katona az egri ezredből életét vesztette.⁵

Időközben előkerült az ezred második lépcsője is, amely 24-én 10.30-kor Rákoskeresztúrra érkezett, ahol Laskó László őrnagy, az oszlop parancsnoka jelentkezett az ottani kiegészítő parancsnokságon, majd részt vettek a kiegészítő parancsnokság, az olajgyár, a rendőrkapitányság és a pártház védelmében. Eközben Laskó őrnagy telefonon bejelentkezett a Zrínyi Akadémia parancsnokánál is, akitől azt az utasítást kapta, hogy alárendelt alegységeivel együtt október 25-én 18.00 órakor jelentkezzen az akadémián.⁶ Az egyik résztvevő elmondása szerint a második lépcső mintegy 120 főt számláló, 14 gépkocsiból álló oszlopa október 24-én 8.00 körül ért a Kerepesi út és a Hungária körút sarkára. Ott azonban hatalmas tömeg állta el az útjukat, amely nem engedte az oszlopot továbbhaladni. Arra nem is gondoltak, hogy fegyverhasználattal törjenek utat. Nemcsak azért, mert erre nem kaptak parancsot, hanem azért sem, mert ez a polgári lakosságból rengeteg áldozatot követelt volna. A harcosok nem is rendelkeztek lőszerrel, hiszen az induláskor nem osztották ki, hanem az oszlop egyik gépkocsiján helyezték el. Minthogy a tömegben áttörni nem tudtak, megfordultak és a Rákos patakig húzódtak vissza.

„Körülbelül 17.00 óráig álltunk a Rákos patak környékén, amikor parancsot kaptunk, hogy vonuljunk a fővárosi hadkiegészítőre. Ezt meg is tettük, de ott csak az ügyeletes tisztet találtuk. Tudomásom szerint egységünk semmiféle akcióban nem vett részt ott-tartózkodásunk alatt. Reggel 7 és 8 óra között parancsot kaptunk, hogy vonuljunk a Zrínyi Katonai Akadémiára. Ezt a parancsot október 25-én 18.00 órára tudtuk teljesíteni. Az akadémiára érve teljes fejetlenség fogadott bennünket.”

A jelentés és a visszaemlékezés adatai tehát nem fedik egymást. Ráadásul felmerül az a kérdés is, hogy a másfél órával korábban elindult első lépcső hogyan érhetett fél órával később a Kerepesi út–Hungária körút sarkától csak pár perces gyaloglásnyi távolságra lévő akadémiára, mint a második a fentebb már ismertetett kereszteződéshez? A két alakulatnak legalábbis látnia kellett volna egymást, ha az időpontok helyesek. Mindenesetre, ha adataink nem tévesek, akkor az első lépcső nagyon lassan, és a második is viszonylag lassú tempóban ért fel a fővárosba.

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a XVII-ik kerületi kiegészítő parancsnokságot, – ahová a jelentés szerint a második lépcső 24-én bevonult, és amelyhez Rákoskeresztúr is tartozott, október 24-én 10 óra körül egy teherautón odaérkező civil csoport lefegyverezte, tehát ott Laskó őrnagy – eddigi ismereteink szerint –nem jelentkezhetett.⁷ Forrásunkból mindenesetre azt megtudhatjuk, hogy Laskó őrnagy egységének nem volt könnyű dolga a parancs végrehajtásakor. Mozgásukat csaknem lehetetlenné tette az utcákon hömpölygő tömeg, amely az útkereszteződéseket elállva, minden áron meg akarta akadályozni, hogy a katonák bejussanak Budapestre, ugyanakkor felszólították őket, hogy távolítsák el a címert sapkájukról, vegyék le a rendfokozati jelzéseiket, adja át fegyvereiket, és csatlakozzanak a tüntetőkhöz. Az oszlopnak azonban sikerült fegyverhasználat nélkül kikényszerítenie a továbbhaladást, s egyetlen katona sem hagyta el az egységet. Ha nehezen is, de sikerült a megadott időre, tehát 25-én 18.00-ra beérkezniük az akadémia udvarára. Az akadémia parancsnoka a nála jelentkező Laskó őrnagynak meghatározta az újonnan jött egriek elhelyezési körleteit, készenléletet rendelt el számukra, és közölte, hogy későbbi parancsok alapján Budapest egyes középületeinek védelmében fognak részt venni.

Visszatérve az első lépcsőhöz a Honvédelmi Minisztériumba annak lehetünk tanúi, hogy az egriekből két, egyenként 25–25 fős csoportot alakítottak, melyből az egyik a minisztérium épületében maradt és annak belső védelmében vett részt, a másik pedig parancsot kapott a Vörös Csillag Nyomda védelmére. Ettől kezdve Iványi őrnagy nevével október 31-ig nem találkozunk a jelentésben. úgy tűnik egységét kivonták a parancsnoksága alól.

A Vörös Csillag nyomdába küldött csoport egy hadnagy parancsnoksága alatt 24-én 16.30-kor érkezett meg a nyomda épületébe, ahol parancsnokuk tájékozódott a védelmet addig ellátó tiszti csoport parancsnokától, majd megszervezte a védelmet. Intézkedései nyomán eltorlaszolták a bejáratot, és a nyomdában található papírbálák felhasználásával tüzelőállásokat létesítettek az ablakokban. Mindezeket megerősíti Éles Zoltán főhadnagy visszaemlékezése is, aki szintén a Vörös Csillag nyomda védelmére volt beosztva. Ezek szerint: 24-én „reggel 6.00-kor elfoglaltuk a parancsnok által kijelölt helyet a nyomdában... kaptunk erősítést is, tüzér növendékeket és az esti órákban az egri alakulattól harcosokat” majd később: „a délutáni órákban segítséget is kaptunk a HM-től. Egy szakasznyi erőt, golyószórókat, löszert és kézigránátot.”⁸ 24-én este 19.00 és 20.00 óra között több kisebb fegyveres csoport támadást indított a nyomda ellen, de ezeket az egriek visszaverték.

A második lépcső állományából az akadémiára való beérkezésük – tehát 25-én 18.00 – után egy 50 fős csoportot szerveztek, amelynek egy az akadémia állományába tartozó tüzértiszt vezetésével azt a feladatot adták, hogy vegye birtokba az V. kerületi tanács épületét, semmisítse meg a rend-

őrkapitányság, valamint a Marx tér környékén lévő orvlövészeket, és a kijelölt területen tartsa fenn a rendet. A csoport sikeresen oldotta meg feladatát. Megszállta a tanács Engels téri épületét, és megtisztította a téren lévő MÁVAUT állomást. A buszpályaudvar birtokba vételekor tűzharcba keveredtek, melynek során Rácz Mihály honvéd hősi halált halt.⁹ Ezekről az eseményekről egyik visszaemlékező sem tudott beszámolni, így ez esetben csak a jelentés szövegére hagyatkozhatunk.

„Október 25-én hajnalban – írja a jelentés – az egész csoport megerősítve 3 harckocsival és 24 darab teherautóval azt a feladatot kapta, hogy gyalogsági és egyéb löszert szállítson Budapestre”.¹⁰ Ebben az esetben maga a forrás mond ellent önmagának, hiszen ha a második lépcső alakulatai október 25-én délután 18.00-ra érkeztek az akadémiára, akkor semmiképpen sem indulhattak onnan 25-én reggel Pusztavacsra. Az akcióra egyébként az ezred több egykori tisztje is emlékezik, bár közülük az egyik nem Pusztavacsot, hanem Tatárszentgyörgyöt jelölte meg célállomásként. „26-án reggel 4 óra felé riadóztattak bennünket és tisztjeimmal, valamint 40 harccsal Tatárszentgyörgyre kellett mennünk löszerért” – mesélte az egykori századparancsnok. „Teherautókat kaptunk, hiszen a mi weaponjaink nem voltak alkalmasak a feladatra, meg három harckocsit biztosításul. 4.30-kor indultunk. A harckocsik egészen újaknak látszottak. Kettő az oszlop elején haladt, a harmadik pedig a végét biztosította, de nem sokáig, mert alighogy Lőrincre értünk a két élen haladó páncélos felmondta a szolgálatot és lemaradt. A harmadik sem bírta sokáig, a nagy ködben nekijáratott a Steinmetz szobrot körülvevő oszlopok egyikének és leszakadt a lánctalpa. Eddig tartott a mi biztosításunk. Nem kis izgalommal haladtunk tovább Gyálig, ahol egy két ember, – egy gyerek és egy aggastyán – által védett barikád állta utunkat. A torlaszon túl egy szovjet egység sorakozott. A barikád védői, látván hogy magyarok vagyunk segítettek utat nyitni. A szovjetek nem vettek tudomást rólunk. Szerencsére minden baj nélkül megérkeztünk a löszerbázisra. Mint minden ilyen bázison szokás gépkocsijainkat átadtuk a helyi személyzetnek akik elvégezték a rakodást. Mi a már felpakolt kocsikat vettük át, így nem tudhatom pontosan milyen löszer volt rajtuk. Ha jól emlékszem 4 teherautó harckocsi és tüzérségi löszert szállított, a többin gyalogsági volt. 15.30-kor indultunk vissza, és úgy 20 óra tájban értünk minden baj nélkül az akadémiára”

„Az Akadémia területén egyébként nem találkoztunk valami nagy szervezettséggel – emlékezett egy másik szemtanú. Ágyak, pokrócok nem igen voltak. Aludtunk padlón, szőnyegen, ki hol tudott. Őrséget kellett adnunk a kapukban, az épület folyosóin. Más dolgunk nem igen volt. Kártyáztunk, vitatkoztunk. A kapuőrség egyébként nem volt teljesen veszélytelen, mert az Akadémiával szemben lévő kenyérgyárból többször ránk lőttek. Emlékezetem szerint két akcióban vettünk részt. 26-án, vagy 27-én éjjel tehergépkocsikat kaptunk, hat vagy 8 gépkocsit, Csepeleket. Pusztavacsra.”

vacsra kellett mennünk lőszerért. Semmiféle biztosítást nem kaptunk. A gépkocsivezetőkön kívül csak az ezred sporttisztje volt velünk. Én voltam az oszlopparancsnok. Nálam volt egy karabély, meg azt hiszem Imre bácsinál, a sporttisztnél még egy. A ferihegyi repülőtér környékén fegyveresek meg is állítottak bennünket, és átkutatták a kocsikat. Persze semmit sem találtak. Azt pedig, hogy hova megyünk és milyen feladattal, nem mondtuk meg nekik. A lőszerbázisra érve megrakodtunk. A lőszert a bázis munkásai rakták fel a kocsikra, hiszen nekünk csak gépkocsivezetőink voltak. Szerencsésen visszatértünk az Akadémiára. Az azért meglepett, hogy visszatérve az Akadémiára át sem kellett adnom a lőszert. Ahogy megérkeztünk, szinte elzavartak pihenni.” Ez utóbbi visszaemlékezés egy egészen új verzióját adják elő a pusztavacsi akciónak, amiből arra következtethetünk, hogy az egriek nem csak egy alkalommal vettek részt lőszerszállításban, bár ennek a jelentésben nincs nyoma.

Október 26-án az akadémián elhelyezett egri katonák egy másik akcióban is részt vettek. Feladatuk az volt, hogy a Városligetben lévő rendőrségi lőszerraktárt szállják meg, erősítsék meg az ottani őrséget, majd térjenek vissza az akadémiára. A feladatot sikeresen végrehajtották. A lőszerraktár elfoglalásakor ellenállásba nem ütköztek, az ott lévő őrséget meg erősítették egy géppuskás rajjal, majd visszatértek állomáshelyükre.

Október 27-én hírt kapunk az első lépcsőről is. A minisztérium védelmében részt vevő egri egységnek sorakozót rendelnek el, és utasítják őket a minisztérium épületét körülvevő háztömbök megszállására. Ennek értelmében az egriek elfoglalták és biztosították a Bánya és Energiaügyi Minisztériumot, a Pénzjegynyomdát, A Vörös Csillag Nyomdát, a Kohó és Gépipari Minisztériumot, valamint a Stollár Béla út 12/c háztömböt. Feladatukat a minisztérium környékén állomásozó szovjet egységekkel együtt hajtották végre. Ezen a napon rendelték el a címer eltávolítását a sapkákról, és helyükre a nemzeti színű szalag felvarrását, megszüntették a régi, és bevezették az új rendfokozati jelzések viselését.¹¹

Az akadémián lévő egri egység 27-én csoportokra oszlott, és az akadémiát környező háztömbök átkutatásába kezdett. Az ott talált nagy mennyiségű lőszert és fegyvert beszállították az akadémiára. Ugyanakkor egy tiszti járőr egy géppuskával felszerelt weaponnal felderítésre indult a Margit híd–rakpart–Petőfi híd–Soroksári út–Vágóhíd– Hungária körút–akadémia útvonalon. „Öten ültünk a kocsiban – mesélte a felderítés egyik résztvevője – Meg voltunk győződve róla, – bár erről az eligazítás nem szólt, csak azt kaptuk parancsba hogy hajtsunk végig a kijelölt útvonalon – hogy a felderítés célja a fegyveres ellenállási gócok felderítése. A parancsnokság arra volt kíváncsi, honnan kapunk tüzet. A Kiliánt és a Corvin közt nem volt szabad megközelítenünk. Tüzet sehonnan sem kaptunk. Emlékszem viszont, hogy nagyon sok sérült szovjet harcjármű állt a Petőfi híd

alatt a Boráros téren. A szovjetek javítóbázist rendeztek be ott. A felderítés körülbelül 4 óra hosszát tartott, de rendkívüli esemény nem történt”.

Október 28-án az egriek mindkét lépcsőjét riadóztatták azzal a parancssal, hogy a kecskeméti alakulattal együtt alakítsanak rohamcsoportokat, és tisztítsák meg a Corvin mozi környékét. A feladatot szovjet harckocsi alegységek támogatásával kellett végrehajtaniuk. Gyülekezési körletül a Boráros teret jelölték ki. Az egységek a térre érve többször is orvlövészek tüzebe kerültek. A gyülekezési körlet elfoglalása után a szovjet harckocsi alegységek parancsnokával megbeszélték a feladat végrehajtásának részleteit, megszervezték az együttműködést, majd a szovjetektől kapott páncélozott járművekre szállva a rohamcsoportok elfoglalták megindulási körleteiket. A támogató tüzérség megkezdte az előkészítést, de a roham megindítására már nem került sor, mert közben a kormány elrendelte a tűzszünetet. A rohamcsoportokat visszavonták, az egységeket gyülekeztették, majd visszatértek az akadémiára. A menet végrehajtásakor a golyószóróanyag kezelése következtében egy harcos átlőtte saját vállpercét.¹²

A történetek az egykori résztvevők emlékeiben a következőképpen élnek: „Már 27-én este – emlékezik a volt századparancsnok – parancsot kaptunk 8–12 fős harccsoportok alakítására. 28-án éjjel 1 órakor gépkocsira szálltunk de csak 4–5 körül indultunk el. A Szabadság híd és az Erzsébet híd közötti alsó rakpartra vonultunk. A felső rakparton szovjet páncélosok gyülekeztek. Az eligazításon megkaptuk a térképeket, amelyen feltüntették azokat az útvonalakat, amelyeken meg kellett közelítenünk a Corvin közt, és biztosítanunk a rohamot. Az akció parancsnoka tudomásom szerint a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka volt. Az akcióhoz a szovjetek adtak páncélozott szállító járműveket. Azokat a felül nyitott páncélkocsikat, amelyeket koporsóknak is neveznek. A gépkocsivezető és a toronylövész szovjet volt. A mi kocsink géppuskásának be volt kötve a keze. Próbáltunk beszélgetni, de nem nagyon ment. Annyi kiderült, hogy az előző nap jöttek fel Pestre. Akkor lőtték át a kezét. Ültünk a PSZH-kban reggel 6-tól este 5-ig, de nem történt semmi. Hogy tüzérségi tüzet kapott volna a Corvin azt nem tudom. Velünk nem volt tüzérség. Az ezredtüzérség 75 mm-es páncéltörőit és a 120 mm-es aknavetőket nem is vittük fel Pestre. Csak ültünk és vártunk. Azután úgy 17 óra felé átszálltunk a saját kocsijainkra és visszamentünk az akadémiára. Az egyik katonám a gépkocsiról szállásnál a földhöz csapta a golyószóró tusát. Az azonnal elsült és átlőtte a vállát. Más sebesülés tudomásom szerint nem történt”. „Egy szovjet ezredes tartotta az eligazítást – mondta az egykori szakaszparancsnok. A lényege az volt, hogy nekünk kell biztosítani a Corvin elleni rohamot. Aztán beszálltunk a szovjet PSZH-kba. A gépkocsivezető és a géppuskás orosz volt. A többiek magyarok. Kuporogtunk a 'koporsóban' összezsúfolódva, jó néhánnyal többen, mint amennyi hely volt, és nem kis szorongással vártuk mi fog történni. Egyáltalán nem örültünk az előttünk álló akciónak. Aztán

nem történt semmi. Egyszer csak parancsot kaptunk, hogy térjünk vissza az akadémiára.”

28-án hajnalban mintegy század erővel a Soroksári útra kellett men-
nünk – mesélte egy másik volt századparancsnok. Velem azok a katonák
voltak, akiket előző évben én képeztem ki a tisztesiskolán. Megbízható,
fegyelmezett emberek voltak. 3 dodge weaponnal mentünk. A Duna parton
szovjet alakulatok vártak bennünket. Az eligazítást egy szovjet alezredes
tartotta. úgy emlékszem, mintha ma történt volna. Elmondta, hogy zöld
rakétajelzésre megrohamozzuk a Corvint. Ehhez szovjet PSZH-kat kapunk.
A PSZH-k előtt szovjet harckocsik haladnak és megpuhítják a célterületet.
Megkaptuk a térképeket, amelyek szerint meg kellett közelítenünk a
Corvin mozit. Az én és katonáim megindulási körzete valahol a Szabadság
híd körül volt. Arra emlékszem, hogy egy egyetem épülete volt ott a sar-
kon. Oda mentünk be forró teát inni. Meg a rádiót is hallgattuk. Valami
olyasmit mondott, hogy szovjet alakulatok magyar katonákat használnak
golyófogóként, és hogy tagadjuk meg az együttműködést. Mi teljesítettük a
parancsot. Katonák voltunk. A rendelkezésünkre bocsátott szovjet PSZH
elég viharvert állapotban volt. Látszott rajta hogy sok viszontagságon ment
keresztül az elmúlt napon. Én a szovjet gépkocsivezető mellé ültem, a ka-
tonáim a küzdőtérben helyezkedtek el. Amikor a fölül nyitott páncélkocsit
meglátták nem is akartak beszállni. Főhadnagy elvtárs ebben a koporsóban
egy kézigránáttal elintézik bennünket – mondták. Ellenérzésük csak foko-
zódott amikor a gépkocsi hátulján lévő ajtót kinyitották. A küzdőtérben vér
és ruhafoszlányok fogadták őket. A gépkocsivezetőnek is be volt kötve a
keze. Látszott rajtuk hogy nehéz útjuk volt Pestre. Úgy tudom, a temesvári
szovjet páncéloshadosztályhoz tartoztak. Vadonat új T 55-öseik voltak. De
láttam addig számomra ismeretlen szovjet harckocsit átkelni a Dunán ép-
pen ott, ahol mi álltunk. Azt is láttam, hogy szovjet aknavetőek megkezdik a
tűzet a Corvinra. Olyan típusú aknavetőket sem láttam addig soha. Aztán
megérkezett a minket biztosító két T 55-ös. Nem emlékszem pontosan,
hogy mikor indultunk. Az üllői útra kellett volna kijutnunk, de nem sike-
rült. Reggel 7 órára mid a két szovjet harckocsit kilőtték előlünk. Ha jól
emlékszem az elsőre benzinespalackot dobtak, és amikor a második el
akarta vontatni az útból, egy kézigránát annak a lánctalpát szakította le.
Közben a kocsiban lévő rádión hallani lehetett, hogy másutt is hasonló a
helyzet. A Corvin megpuhítására elindított szovjet harckocsikat egymás
után lőtték ki. Én, ismerve a környéket, azt javasoltam a szovjet gépkocsi-
vezetőnek, hogy menjünk másik útvonalon. Közben még egy szovjet harc-
kocsit lőtték ki előlünk. A sofőrünk azonban valami olyasmit válaszolt, ha
jól értettem, hogy neki teljesen mindegy, hogy hol lövik agyon Budapes-
ten, és maradt a parancs szerinti útvonalon. Itt azonban nem tudtunk előre
jutni. Többször is kaptam harckocsikat, de képtelenség volt elérni az Üllői
utat. Gyalog, a járdán előrementem körülnézni. Az Üllői út sarkára érve

láttam, hogy ott több vörösre égett harckocsi áll. Reménytelen helyzet volt. Ugyanakkor érdekes, hogy minket egyetlen lövés sem ért. A PSZH-t nem támadták, így nekünk sem kellett fegyvert használni. Egyetlen lövést sem adtunk le, egyetlen kézigránátot sem dobtunk el. Mindenesetre egy zabsem sem fért volna be. Délután öt óra felé rendelték vissza bennünket. Akkor átszálltunk a saját gépkocsijainkra és visszamentünk az Akadémiára.”

„Az ezred segélyhelyét az Iparművészeti Múzeumban állítottam fel, – mesélte az ezred egészségügyi szolgálatának vezetője. Tudja, ami ott van majdnem a körút és az Üllői út sarkán. A tüzérség megkezdte a támadást. A Kilián laktanya sarka akkor dőlt ki egy találattól. A gyalogság azonban nem indult meg. Közben megjött a kormány tűzszüneti parancsa. Az igazat megvallva nem nagyon örültünk. Jómagam amióta Pesten voltunk minden nap majdnem minden órájában az utcákat jártam egy mentővel – persze főleg a katonai akadémia környékét – és igyekeztem segítséget nyújtani a rászorulóknak. A jól látható vörös kereszt jelzés ellenére mindenhol lőttek ránk. Csak ez maradt meg bennem. Mindenhonnan lőttek ránk. Többször voltunk életveszedelemben. Ennek ellenére a sofőr és az ápoló mindig vállalta a feladatot. Pedig egyszer a gépkocsit is kilőtték alólunk. Egy géppuskasorozat a sofőr és közöttem vágott be a vezetőfülkébe. Hogy kiknek segítettünk? Minden sebesültnek. Akár orosz volt akár magyar, akár katona volt, akár polgári személy. De már nagyon szeretttük volna hogy vége legyen ennek a lidércnyomásnak. Azt hittük, ha a Corvint felszámolják véget ér az egész. Ezért nem örültünk a tűzszüneti parancsnak.”

Október 29-éről a jelentés nem tesz említést. „Pihentünk és kártyáztunk” – mesélte a volt századparancsnok.

Október 30-án az egriek más, az akadémián állomásozó egységekkel együtt azt a parancsot kapták, hogy biztosítsák a Bajcsy-Zsilinszki Laktanyát, és akadályozzák meg, hogy polgári személyek a laktanya területére behatoljanak.¹³ „A Bajcsy-Zsilinszki Laktanya az ÁVH bázisa volt – mondta az egykori századparancsnok. Hatalmas tömeg követelte az ÁVH leszerelését, ami meg is történt, és így a laktanya őrizetlenül maradt. félt volt, hogy az ott tárolt katonai anyagot a civil lakosság széthordja. Ezért kellett nekünk biztosítani. A Hős utcai hátsó kapun mentünk be embereimmel, és a Kerepesi út–Hungária körút sarkát szálltuk meg. A laktanya körül lévő tömeg egyébként továbbra sem tágitott, ezért minden mozgathatót átvittünk a Zrínyi Akadémiára. Egy pobjeda típusú gépkocsit és egy motorkerékpárt azonban nem adtunk le, hanem elhoztuk magunkkal Egerbe. A gépkocsit a parancsnokság, a motort pedig a felderítő főnök még sokáig használta.” „Igen, megszálltuk az AVH laktanyát – emlékezett az egészségügyi szolgálat egykori vezetője. Nem volt ott akkor már jóformán senki. A tisztek eltűntek, az ÁVH-s sorkatonák egy része pedig átjött az akadémiára. Még mi is adtunk nekik ruhát, hogy átöltözhessenek. A régi-

ben ugyanis nem volt tanácsos az utcára lépniük. Néhányan Egerbe is eljöttek velünk. Azt is elmondhatom magamról, hogy voltam Péter Gábor egykori szobájában. Nem tett különösebb hatást rám. A méretei hatalmasak voltak.” „A következő akció 29-én vagy 30-án volt. Akkor oszlatták fel az ÁVH-t. Az Akadémia mellett volt az AVH laktanya, csak egy utca választotta el a két objektumot egymástól. Azt a feladatot kaptuk, hogy szálljuk meg a laktanyát. Én a Hős utcai kapun mentem be az embereimmel, de a laktanyaépületeken kívül maradtunk. A fegyvereket átszállították az Akadémiára, de az egyéb felszerelési tárgyakkól egy s más Egerbe is elkerült. Egy pobjeda gépkocsi és egy motorkerékpár, de tudok róla, hogy a tiszti irodákból nagy, világvevő rádiók is kerültek a kocsikra, valamint az ÁVH-sok báránybőr béléses köpenyei, dzsekijei és nadrágjai, valamint több végkék egyenruha szövet is. Az ÁVH-s katonákat lefegyvereztük, és elengedtük a laktanyából. A szerencsétlenek melegítőben vagy esőköpenyben mentek ki. Olyan fazonú esőköpenyük volt, mint az útkaparóknak. Levettem róla a váll-lapokat, és úgy mentek ki a laktanyából. A laktanya előtt nagy tömeg várta őket. Volt akit meg is vertek. Én a kapuban a távozókat vizsgáltam át. Parancsom volt, hogy fegyvert senki, a tisztek sem vihetnek magukkal. Egy kifelé tartó AVH- alezredesnél pisztolyt találtam. Mikor el akartam venni, azt mondta, hadd tartsam, meg, talán ez menti meg az életemet. Gyorsan körülnéztem. Nem figyelt senki, hát nála hagytam a pisztolyt. Később ez az alezredes vizsgálta fölül az egri tiszteket. Nyilván azért mert tudták, hogy az egriek szerelték le őket. Engem is kihallgatott. Én persze nem ismertem meg. Azt kérdezte, mi volt a feladatom az AVH laktanya leszerelésekor. Mondtam, hogy kapuügyeletes voltam. Mi volt a parancsa, kérdezte. Az hogy megmotozzam az embereket, és elvegyem tőlük a fegyvert válaszoltam. És senkinél nem talált fegyvert kérdezte. De igen egy tisztnél találtam. És elvette tőle – kérdezte kemény hangon. Megijedtem, azt hittem parancsmegtagadáson akar kapni, de megmondtam, hogy nem. Na látja, – mondta – én voltam az a tiszt. Nagyon megkönnyebbültem.”

Október 30-án 15 órakor az egrieket kivonták a volt ÁVH laktanya területéről. Sorakoztak a Zrínyi Akadémia udvarán, majd 18.40-kor visszaindultak Egerbe. Október 31-én 16 órakor hazaindult a minisztérium környékéről az első lépcső állománya is.¹⁴

„30-án este 18 óra körül indultunk és 31-én 4 óra körül értünk haza az egri Dobó Laktanyába – emlékezett a volt századparancsnok. Gödöllőnél civil csoportok tartóztattak fel bennünket. Fegyvert követeltek, de nem adtunk. Emlékszem, volt olyan kocsi, amelyik Kerecsendtől a felnin jött Egerig, de nem akart lemaradni”. „A mi mentőnk zárta a sort – mondta az egészségügyi szolgálat vezetője. Ahogy elhagytuk Pestet az út szélén szovjet harckocsikat láttunk. végig az úton egészen Hatvanig. Működött a 'zabszem effektus'. Arra gondoltam, ha valamiért ezek az oszlopunk ellen

fordulnának, nem sok maradna belőlünk. Hál' istennek szerencsésen haza-
érkeztünk Egerbe.”

Itt véget ér az egri 6. gépesített ezred budapesti története. Reméljük a
jövőben még sok érdekes és fontos epizóddal tudjuk majd kiegészíteni
munkánkat a felszabaduló dokumentumok, és az egykori résztvevők jóvol-
tából. Köszönet azoknak, akik visszaemlékezéseikkel segítettek életet le-
helni a jelentés száraz és szűkszavú történéseibe.

JEGYZETEK

1. Hadtörténeti Levéltár (a továbbiakban HL) Az 1956-os forradalmi ese-
ményekkel kapcsolatos dokumentumok 3. csomó 429. l.
2. u.o.
3. u.o.
4. Dr. Berki Mihály: Sortűz a HM-nél és előzményei Horváth Lajos szerk.
Sortűz a HM előtt 1956 október 24. Zrínyi Bp. 1992. 17.l.
5. u.o. 24.l.
6. HL Az 1956-os forradalmi eseményekkel kapcsolatos dokumentumok
3. csomó 429. l.
7. HL Az 1956-os forradalmi eseményekkel kapcsolatos dokumentumok
6/a csomó 158–160.l.
8. Éles Zoltán főhadnagy visszaemlékezése HL Az 1956-os forradalmi
eseményekkel kapcsolatos dokumentumok 7 csomó 689. és 692. l.
9. HL Az 1956-os forradalmi eseményekkel kapcsolatos dokumentumok
3. csomó 430. l.
10. u.o. 431. l.
11. u. o. 430–431. l.
12. u. o. 432. l.
13. u. o.
14. u. o.